

**МІЖНАРОДНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ
ОРГАНІЗАЦІЇ І ОХОРОНИ
ПРИРОДООХОРОННИХ
ТЕРИТОРІЙ. ОХОРОНА
ВСЕСВІТНЬОЇ ПРИРОДНОЇ
СПАДЩИНИ**

План

1. Історія міжнародного природоохоронного руху, міжнародні природоохоронні організації.
2. Найважливіші міжнародні природоохоронні конвенції та угоди. Участь України у міжнародних (двосторонніх та багатосторонніх) угодах
  - Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори та фауни, що перебувають під загрозою зникнення (Вашингтон, 1973);
  - Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979);
  - Конвенція про біологічне різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992);
  - Конвенція про водно-болотні угіддя (Рамсар, 1971);
  - Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Женева, 1997);
3. Розвиток системи міждержавних (транскордонних) природоохоронних територій. Поняття про транскордонні природоохоронні території. Національний та міжнародний статус транскордонних природоохоронних територій. Національна та міжнародна охорона транскордонних природоохоронних територій: засоби, зобов'язання.
4. Охорона всесвітньої природної спадщини. Поняття природної спадщини. Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини. «Список всесвітньої спадщини». Національна та міжнародна охорона природної спадщини: засоби, зобов'язання. «Список всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою».

Вперше ідея про необхідність міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища прозвучала у 1913 р. на Першій Природоохоронній міжнародній конференції (м. Берн). Проте реально ці ідеї почали втілюватися у життя лише у другій половині ХХ ст., зокрема після активного застосування в Другу Світову війну різних видів озброєнь, в тому числі хімічної, біологічної та ядерної зброї.

Провідна роль у цьому процесі належить ООН. У 1972 році в рамках ООН розроблена Програма із захисту навколишнього природного середовища (UNEP, United Nations Environment Programme – ЮНЕП). Ця програма являє собою спеціальний міжнародний механізм з координації співробітництва держав в галузі охорони навколишнього природного середовища.

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ

Сталого Розвитку

Міжнародна природоохоронна організація - це організація, яка спрямована захищати, аналізувати та контролювати стан довкілля.

Спочатку заходи щодо захисту природи були внутрішньою справою кожної держави. Створювалися спеціальні органи: комітети охорони навколишнього середовища, міністерства охорони навколишнього середовища, агентства захисту навколишнього середовища тощо. Однак після двох світових та ряду локальних війн, поширення споживацької психології, коли людина усвідомлює себе вищою за природу, та ряду екологічних катастроф світова громадськість активізувала заходи з боротьби за охорони природи

WWF

Серед основних завдань міжнародних природоохоронних організацій можна виділити такі:

1. поширення екологічної освіти та екологічного виховання населення і передусім молоді;
2. контроль за станом природного середовища;
3. науково-дослідницька діяльність з охорони довкілля;
4. створення фондів та інших об'єднань, покликаних оберігати природу;
5. організація заходів із забезпечення безпеки довкілля та покращення екологічної ситуації.

Перелік головних міжнародних природоохоронних організацій

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, скорочено ЮНЕСКО (англ. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) - міжнародна організація, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо.

На початку 2013 року кількість країн-учасниць становила 195. На 2011 вона охоплювала 193 країн-держав; консультативний статус при ній мають неурядові організації (приблизно 250). У 2017 році Ізраїль та США заявили про вихід з організації. Головний осередок ЮНЕСКО знаходиться в Парижі. ЮНЕСКО має видавництво Office des Presses de l'Unesco (різними мовами), в якому з'являються 26 періодичних видань, серед них «Кур'єр ЮНЕСКО» (35 мовами), «Культури», «Музеум», «Перспективи освіти» та ін. **Україна є членом ЮНЕСКО від 1954.**

Програма ООН з довкілля (ЮНЕП) (англ. UNEP, United Nations Environment Programme) - міжурядова програма, створена з ініціативи Стокгольмської конференції ООН з довкілля (1972) і рішення Генеральної Асамблеї ООН (1973).

Програма спрямована на вирішення найгостріших проблем сучасної екологічної кризи (опустелювання, деградації ґрунтів, погіршення якості і зменшення кількості прісних вод, забруднення Світового океану). Рада керівників ЮНЕП, у якій представлені 58 країн від 5 регіонів, що обираються Генеральною Асамблеєю на чотири роки, в т. ч. **Україна з 1981 р.**

Дитячий фонд ООН, ЮНІСЕФ (англ. United Nations Children's Fund, UNICEF) спеціалізована структура ООН, створена 11 грудня 1946 року.

ЮНІСЕФ є світовим лідером із захисту прав та інтересів дітей, який працює у понад 190 країнах і територіях світу заради захисту й підтримки дітей з моменту їх народження і до початку дорослого життя. До вирішення дитячих проблем ЮНІСЕФ залучає найширше коло тих, хто може і повинен подбати про майбутнє нових поколінь, активно співпрацюючи з урядами і науковими установами, бізнесом і громадськими організаціями, лікарнями і навчальними закладами, інформуючи про проблеми дітей, пропонуючи перевірені й ефективні рішення, стимулюючи законодавчі зміни. Фонд надає допомогу дітям держав, що розвиваються. Фонд є лауреатом Нобелівської премії Миру 1965 р.

Діяльність ЮНІСЕФ фінансується за рахунок добровільних внесків фізичних осіб, підприємств, фондів та урядів.

Представництво ЮНІСЕФ в Україні було відкрито у 1997 році після підписання державою Основної угоди про співробітництво між Урядом України та ЮНІСЕФ. 21 вересня 1999 року угоду було ратифіковано Парламентом України, створюючи підстави для співробітництва ЮНІСЕФ з урядом України задля покращення життя дітей та родин в Україні. На сьогодні програми ЮНІСЕФ впроваджуються у Києві, АР Крим, Одесі, Донецьку, Львові, Сумах, Івано-Франківську, Рівному, Вінниці, Харкові, Чернігові, Дніпрі, Запоріжжі, Миколаєві.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) (англ. Food and Agriculture Organization, FAO) - міжнародна організація під патронатом ООН.

Діяльність ФАО спрямована на зменшення гостроти проблеми бідності і голоду в світі шляхом сприяння розвитку сільського господарства, поліпшення харчування і вирішення проблеми продовольчої безпеки - доступності всім і завжди харчування, необхідного для активного та здорового життя. ФАО діє як нейтральний форум, а також як джерело знання та інформації. Допомагає країнам, що розвиваються, і країнам в перехідному періоді модернізувати і поліпшити сільське господарство, лісівництво та рибальство.

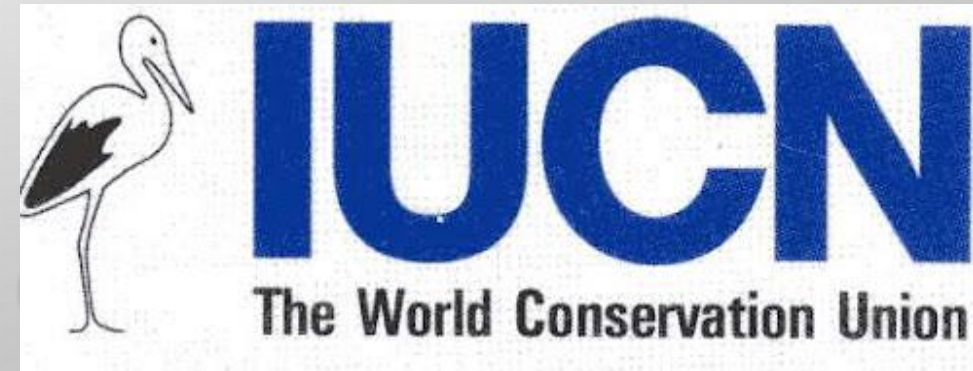

Міжнародний союз охорони природи (МСОП; англ. International Union for Conservation of Nature, IUCN) - міжнародна організація, метою якої є збереження природних ресурсів.

Заснована в 1948 році, головний офіс розташований у місті Гланд (кантон Во, Швейцарія). Членами організації можуть бути як юридичні, так і фізичні особи. На теперішній час членами МСОП є 78 країн, 112 урядових та 735 неурядових організацій (в тому числі й українських), а також велика кількість вчених з 181 країни.

МСОП має наглядовий і консультативний статус в Організації Об'єднаних Націй і бере участь у здійсненні ряду міжнародних конвенцій щодо збереження природи та біорізноманіття. Він брав участь у створенні Всесвітнього фонду дикої природи і Всесвітнього центру моніторингу охорони природи.

Основним уставним видом діяльності МСОП є допомога співтовариствам будь-якого виду у справі збереження біорізноманіття і впровадження екологічно чистих та сталих методів використання природних ресурсів. З 1963 року видає Червоний список Міжнародного союзу охорони природи - найбільший збірник відомостей про охоронний статус рослин та тварин в усьому світі.

Грінпіс (англ. **Greenpeace**) - міжнародна неурядова природоохоронна організація, заснована 1971 року в місті Ванкувер, Канада. Основні завдання організації - сприяти екологічному відродженню та привертати увагу людей та влади до збереження природи.

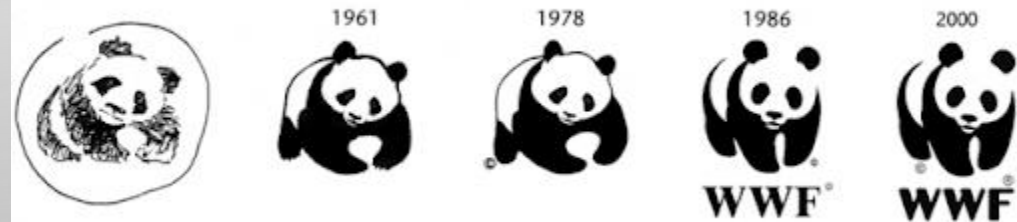
Основними напрямками діяльності по всьому світу є участь у антиядерних питаннях і протидія таким явищам як: зміна клімату, знеліснення, надмірний вилов риби, комерційний китобійний промисел, генна інженерія. Грінпіс не приймає фінансування від урядів, корпорацій або політичних партій, спираючись на 2,9 млн прихильників, волонтерів та благодійний фонд.

Всесвітній фонд природи (англ. World Wide Fund for Nature, до 1986 р. - **Всесвітній фонд дикої природи** (англ. World Wildlife Fund, WWF) - міжнародна неурядова організація, що займається збереженням природи, дослідженнями та відновленням природного середовища. Офіційна назва організації була змінена з World Wildlife Fund на World Wide Fund for Nature, проте попередня назва залишається офіційною в багатьох країнах.

Це найбільша незалежна природоохоронна організація у світі, що має близько 5 млн працівників та добровольців по всьому світу, працюючи в понад 120 країн. Щорічно WWF здійснює понад 1200 екологічних проєктів, привертаючи увагу мільйонів людей до проблем охорони довкілля і їхнього рішення. Організація існує на добровільних внесках, приблизно 9 % її бюджету поступає від приватних пожертв.

Місія WWF - запобігання наростаючій деградації природного середовища планети і досягненні гармонії людини і природи. Головна мета - збереження біологічної різноманітності Землі. Символ Всесвітнього фонду природи - гігантська панда.

Екологічні організації України

Рік-у-рік зростає кількість прихильників екологічних організацій, збільшується їх вклад у вирішення глобальних екологічних проблем. **В Україні можна виділити такі найвпливовіші екологічні організації:**

- Національний екологічний центр
- «МАМА-86»
- «Екологія-Право-Людина»
- Всеукраїнська екологічна ліга тощо.

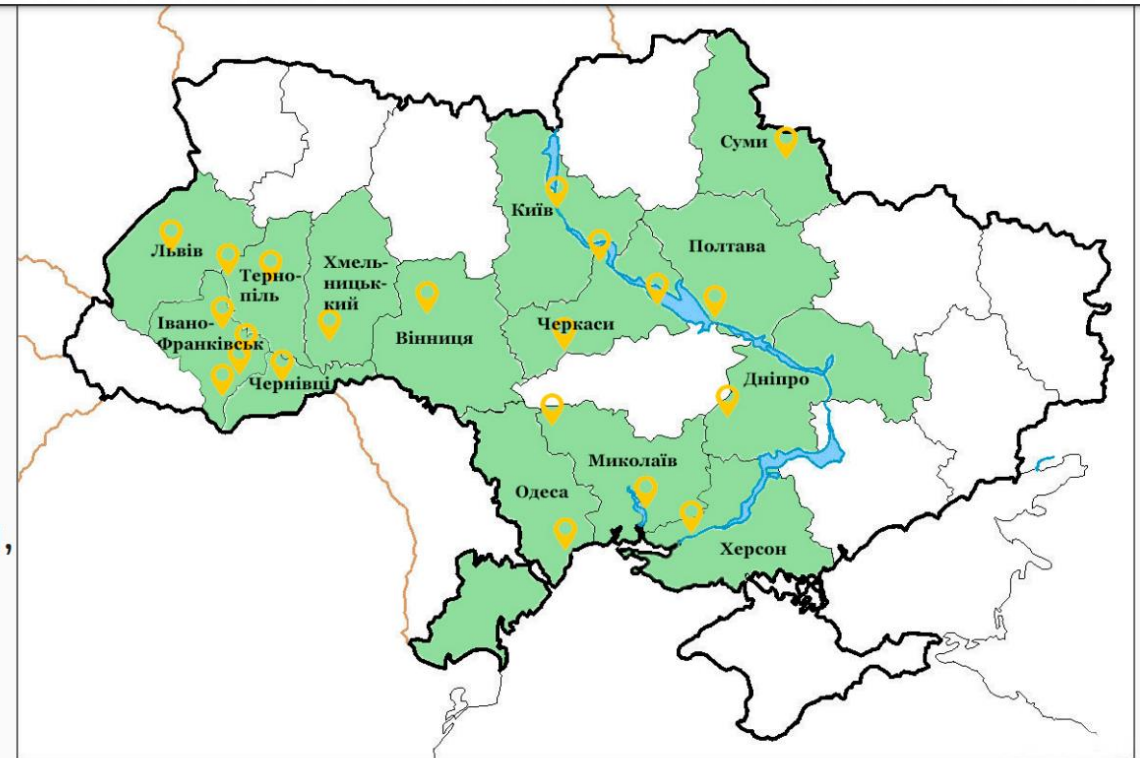

НЕЦУ діє задля:

- ✓ збереження біорізноманіття і здорового довкілля;
- ✓ забезпечення якісного життєвого середовища в Україні;
- ✓ формування екологічно свідомого громадянського суспільства;
- ✓ європейської інтеграції України у сфері охорони довкілля;
- ✓ переходу України на засади збалансованого розвитку, впровадження принципів екоімперативу та екосистемного підходу.

Карта підрозділів НЕЦУ:

Національний екологічний центр має 20 підрозділів у 14 областях України, до яких входять 300 активних членів.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОЛОГІЧНИЙ
ЦЕНТР УКРАЇНИ**

Про МАМА-86

- Заснована у 1990.
- Сьогодні: національна мережа з 17 регіональних осередків.
- Ціль – Україна сталого розвитку!
- Місія – захистити право майбутніх поколінь на чисте довкілля!
- Методи – аналізувати існуюче та запроваджувати новітнє, вчитися самим і передавати знання іншим, співпрацювати з однодумцями та боротися із застарілим світоглядом!

Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина» (ЕПЛ) (колишня «Екоправо-Львів») - правозахисна організація, яка з 1994 року здійснює діяльність в сфері охорони довкілля, підтримання, відновлення та покращення його стану; надає правову допомогу в захисті екологічних прав громадян та інших дотичних прав людини, працює в напрямку підвищення екологічної свідомості та формування екологічної культури громадян.

Місія ЕПЛ - «Верховенство права для захисту довкілля».

Організація є учасницею коаліції Реанімаційний пакет реформ

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

Всеукраїнська екологічна ліга – громадська організація, яка була заснована 12 грудня 1997 року.

Метою діяльності ВЕЛ є:

- поліпшення екологічної ситуації в Україні, формування нового природоохоронного світогляду, забезпечення екологічних прав громадян;
- формування в Україні засад збалансованого (сталого) розвитку;
- побудова громадянського суспільства в Україні, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах екологічної етики;
- захист законних екологічних, соціальних, економічних та спільних інтересів членів ВЕЛ.

Проблеми збереження біорізноманіття та ландшафтів належать до числа тих, успішне вирішення яких можливе лише на основі поєднання зусиль на місцевому, національному та міжнародному рівнях. На даний час прийнято ряд природоохоронних конвенцій та угод світового, європейського, регіонального і міждержавного рівнів, які є чинними і для України.

Базовою у сфері збереження біорізноманіття є **Конвенція про біологічне різноманіття**, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції у 1992 р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) і ратифікована Україною 29 листопада 1994 р. Цілями Конвенції є збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів.

12 вересня 2002 р. Україна приєдналася до **Картахенського протоколу про біобезпеку** при Конвенції про біологічне різноманіття (2000 р.). Цей протокол має на меті захист від «продуктів» біотехнології – генетично видозмінених організмів, які можуть мати несприятливий вплив на збереження і стале використання біологічного різноманіття.

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 р.) була започаткована 2 лютого (зараз цей день відмічається як Міжнародний день водно-болотних угідь). Ще у 1995 р. Україна визначила 22 потенційні водно-болотні угіддя міжнародного значення. Більшість водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні вже заповідані або є перспективними для заповідання.

Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.), яка стала чинною для України від 19 березня 1999 року, зобов'язує Договірні сторони зберегти і, якщо можливо і доцільно, відновити ті середовища існування, що важливі для запобігання зникненню мігруючих видів. До конвенції є 2 додатки: перший – список видів, які вже зараз перебувають під загрозою (в Україні – пелікан рожевий), другий – список видів, які можуть найближчим часом потрапити під загрозу (у нас – це кажани, дельфіни, лелекові, качині, яструбові, соколові, чаплеві, журавлі).

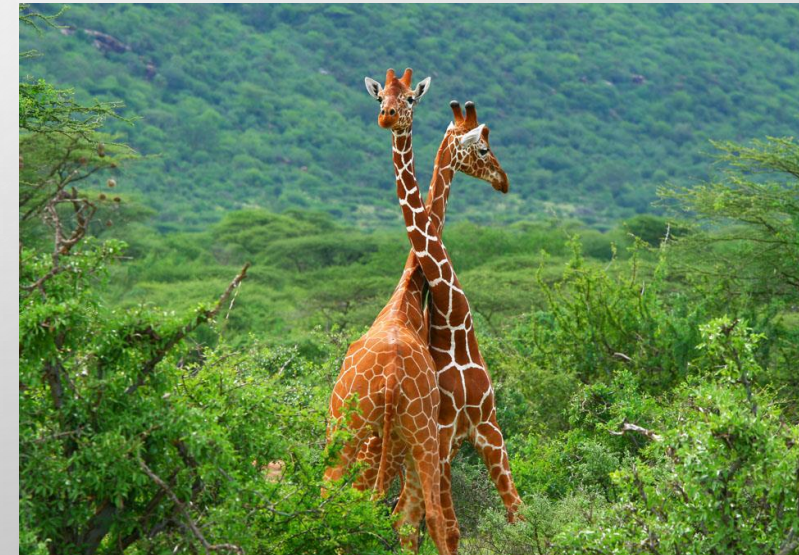
Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтон, 1979 р.) чинна для України з 14 травня 1999 р. Головною підставою для заключення Конвенції стало визнання необхідності міжнародного співробітництва для захисту ряду видів дикої фауни та флори від надмірної їх експлуатації в міжнародній торгівлі: в Україні цією конвенцією захищені видра річкова, кінь Пржевальського, пелікан кучерявий, орел-могильник, орел-білохвіст, сокілсапсан та ін.

Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) фактично є головним механізмом реалізації Конвенції про біологічне різноманіття на континенті, хоча й була започаткована ще 1979 року. Україна приєдналася до Конвенції 29 жовтня 1996 р. Головними завданнями Бернської конвенції є збереження дикої флори і фауни, особливо в транскордонних регіонах; підтримка популяцій дикої флори і фауни на необхідному рівні; проведення спеціальних заходів щодо видів, що занесені у переліки Конвенції; заборона навмисного добування тварин шляхом введення ліцензій, обмежень тощо.

Бернська конвенція також передбачає створення системи «територій спеціального збереження» (англ. – Areas of Special Conservation Interest), що складатимуть **Смарагдову мережу Європи** (англ. – Emerald Network). Критеріями визначення територій спеціального інтересу є знаходження в їх межах рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, що потребують спеціальних заходів збереження, і занесені в спеціальний перелік, та/або рідкісні і зникаючі типи природних середовищ існування.

Європейський червоний перелік видів тварин і рослин, що перебувають під глобальною загрозою зникнення (1991) був схвалений за участі делегації від України в м. Нурмес (Фінляндія) влітку 1986 р. Також на регіональному рівні існує **Конвенція про захист Чорного моря від забруднення** (Бухарестська конвенція, 1992 р.) [1].

Об'єкти охорони навколишнього середовища

Національні об'єкти охорони природного середовища

– земля, води, надра, біота та інші елементи природного середовища. Держави їх використовують, охороняють та управляють ними на основі власних законів в інтересах своїх народів

- ✓ об'єкти, що використовуються двома або декількома державами (Чорне море, Азовське море, ріка Дунай тощо);
- ✓ об'єкти, що переміщуються по території різних країн (мігруючі види тварин);
- ✓ об'єкти, що перебувають у користуванні всіх держав (атмосферне повітря, Світовий океан, Антарктида);

Міжнародні об'єкти охорони природного середовища

природні об'єкти, які знаходяться поза юрисдикцією окремих держав Ці об'єкти освоюють і охороняють на основі різних договорів, конвенцій, протоколів, що відображають спільні зусилля міжнародного співтовариства

об'єкти природного середовища, які охороняються і управляються державами, але взяті на міжнародний облік

- ✓ рідкісні та зникаючі види тварин і рослин, занесені до міжнародних Червоних переліків;
- ✓ природні об'єкти, що представляють унікальну цінність і взяті під міжнародний контроль (заповідники, національні парки, резервати, пам'ятники природи);

Основні форми міжнародного співробітництва в галузі організації, охорони і використання природоохоронних територій та об'єктів

Основні форми міжнародного співробітництва:

- ✓ обмін науково-технічною інформацією та публікаціями;
- ✓ організація навчальних курсів, екологічна освітньо-виховна діяльність;
- ✓ створення транскордонних природоохоронних територій;
- ✓ координація виконання наукових та науково-технічних програм і проектів збереження територій та об'єктів;
- ✓ видавнича діяльність;
- ✓ інше.

Беручи до уваги принцип екосистемної єдності природи МСОП, Програма ЮНЕСКО „Людина і біосфера”, Програма ООН щодо довкілля (UNEP) та інші міжнародні природоохоронні організації ще у другій половині минулого століття підняли питання про розширення різних форм екологічної співпраці у транскордонних регіонах. Однією із пріоритетних форм такої співпраці є територіальна охорона природи шляхом **створення транскордонних заповідних об'єктів** – національних природних та ландшафтних парків, біосферних заповідників (резерватів) тощо.

Створення міждержавних природно-заповідних територій є важливим аспектом діяльності МСОП (IUCN). Нині в світі в 113 країнах існує близько 160 міждержавних природно-заповідних територій, із них більше половини – в країнах Європи, де багато невеликих за площею країн і відповідно багато кордонів.

Міждержавні природно-заповідні території мають важливе значення для охорони біорізноманіття на території сусідніх країн і в цілому – в Європі. При цьому зростає площа територій із заповідним режимом, послаблюється так званий "острівний ефект" відокремлених природно-заповідних територій, потрапляють під охорону більші, отже, і більш життєздатні популяції, створюються умови для міграції тварин. Полегшується проведення реінтродукції тварин, особливо великих хижаків, яким потрібна площа. Прикордонні території з охоронним режимом можуть мати спільний банк насіння та розсадник рідкісних видів, які підтримуються людиною. В міждержавних природно-заповідних територіях об'єднуються зусилля країн в боротьбі з пожежами, бракон'єрами, незаконною торгівлею, насамперед, рослинною та тваринною сировиною. Великі переваги у цих територій в розвитку туризму, в екологічному вихованні, поширенні інформаційних матеріалів. Статус біосферного резервату для прикордонних територій підвищує їх імідж у світі.

Нині в Україні вже створено декілька міждержавних природно-заповідних територій, які є біосферними резерватами. Перший з них був створений в Карпатах у 1999 р. Національний природний парк "Ужанський" та Надсянський регіональний ландшафтний парк увійшли до складу першого у Центральній Європі трилатерального українсько-польсько-словацького біосферного резервату **"Східні Карпати"**. В рівнинній частині України створений Дунайський біосферний заповідник, який входить до складу міждержавного українсько-румунського біосферного резервату **"Дельта Дунаю"**. В 2002 р. був затверджений ЮНЕСКО українсько-польський біосферний резерват **"Західне Полісся"**, до якого увійшли з українського боку Шацький національний природний парк, а з польського – Поліський парк народів (національний) та три прилеглих регіональних ландшафтних парки.

Українсько-польсько-словацький біосферний резерват “Східні Карпати” (208 089 га). Це перший в Україні транскордонний заповідний масив, який Комісія ЮНЕСКО “Людина і біосфера” (МАБ) внесла в 1999 році у Світову мережу біосферних резерватів. З українського боку біосферний резерват включає Ужанський національний природний парк (39159 га) та Надсянський регіональний ландшафтний парк (19428 га). З польської сторони до нього належать Бещадський національний парк (27833,68 га) та два ландшафтні парки: Ціснянсько-Ветлінський (46025 га) і Долина Сяну (34865, 73 га), а з словацької – національний парк “Полонини” (29805,05 га, та його буферна зона (10973, 29 га). Створений транскордонний резерват сприяє збереженню флористичного різноманіття Бескид, яке нараховує понад 1000 видів судинних рослин, а також збереженню популяцій таких рідкісних видів хижих звірів як бурий ведмідь, вовк, рись, дикий кіт, куниця та інших. На його території успішно розмножується популяція зубра, яка нараховує близько 30 голів та популяція гуцульського коня. Важлива роль резервату для підтримання екологічної рівноваги басейнів гірських річок Ужа та Сяну. На значній площі збереглися унікальні для Центральної Європи пралісові екосистеми, які є цінними еталонами для ведення лісового господарства на природних засадах.

Українсько-румунський біосферний резерват „Дельта Дунаю” (626400 га). Це другий на Україні транскордонний біосферний резерват, який Комісія ЮНЕСКО “Людина і біосфера” (МАБ) включила у міжнародну мережу. Дельта Дунаю, другої по величині європейської річки, належить до особливо цінних в екологічному плані природно-територіальних комплексів у Європі. Це наймолодша природним шляхом сформована частина суходолу на нашому континенті, вік якої становить два-чотири століття. Дельта Дунаю надзвичайно динамічний і мозаїчний ландшафт, який включає озера, протоки, річні рукави, болота, різні за віком острови.

Цей біосферний резерват був створений на базі природного заповідника "Дунайські плавні" Дунайського біосферного заповідника загальною площею 46402,9 га і був включений разом з біосферним резерватом Румунії „Дельта Дунаю” до складу Світової мережі біосферних резерватів в якості транскордонного біосферного резервату під загальною назвою “Дельта Дунаю”. На українській частині резервату відмічено 692 види судинних рослин, (в т.ч. 2 з Європейського червоного переліку і 16 – з Червоної книги України), 900 видів водоростей. У складі фауни 388 хребетних тварин (в т.ч. – 20 – з Європейського червоного переліку та 70 – з Червоної книги України).

Українсько-румунський біосферний резерват „Дельта Дунаю”

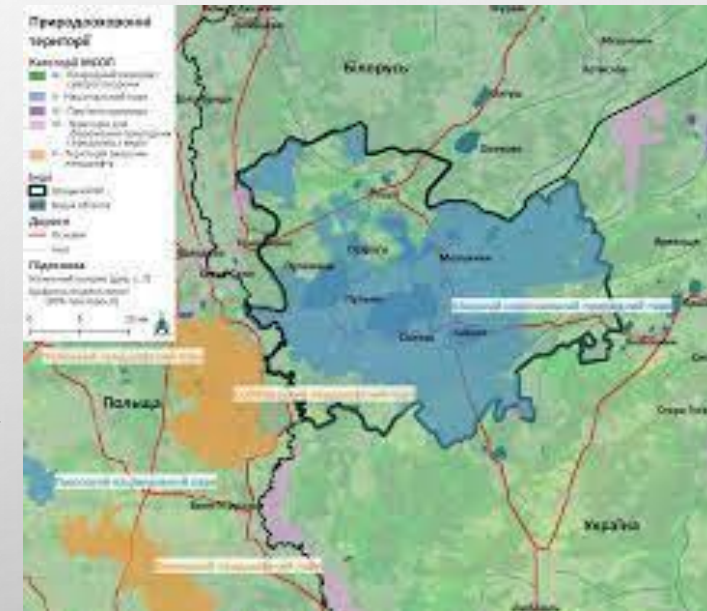
Особливо важливими територіями для охорони біорізноманіття є Стенцівсько-Жебриянівські плавні, Жебриянівська гряда та територія колишнього природного заповідника "Дунайські плавні". Румунський біосферний резерват "Дельта Дунаю" має загальну площу 591200 га, під суворою охороною 16 ділянок площею 52580 га. Флора румунської частини включає 730 видів, серед них 100 рідкісних видів. Дуже багата орнітофауна цієї території, яка нараховує 280 видів, у тому числі 177 гніздових. Саме для гніздування та масових сезонних скупчень птахів водно-болотного комплексу значення дельти Дунаю (в цілому) важко переоцінити. Функціонування поруч двох екологічно взаємопов'язаних великих заповідних природно-територіальних комплексів України і Румунії дозволить зберегти біологічне, екологічне і ландшафтне різноманіття унікального на нашому континенті у біогеографічному плані біому в дельті Дунаю. Спільна програма моніторингу на його території дозволить з'ясувати ряд питань, що стосуються динамічних тенденцій природних екосистем

Завершується підготовка матеріалів щодо створення біосферного резервату "Західне Полісся" на кордоні України і Польщі, українська та польська частини якого за назвами Шацький біосферний резерват та Біосферний резерват „Західне Полісся” у 2002 р. уже включені до складу Світової мережі біосферних резерватів. Район Шацького біосферного резервату є комплексом 22 озер, найбільше з яких – озеро Світязь, мішаних лісів (займають близько 40% від загальної площі), лук і боліт. Тут зростає 825 видів судинних рослин, із яких 33 – з Червоної книги України – альдрованда пухирчата, гудайера повзуча та інші. В складі фауни 44 види ссавців, 238 – птахів, 28 – риб.

На території Польщі до резервату ввійшли Поліський національний парк і 3 ландшафтних парки. В складі флори резервату 928 видів судинних рослин, 127 – мохів, 166 – лишайників. Із рідкісних видів – альдрованда пухирчата, жировик Лезеля, росичка англійська, щитолісник звичайний та ін. В складі фауни 146 видів птахів (серед них 17 рідкісних), тут є бобер, видра, дуже значна популяція болотної черепахи. В цілому, біосферний резерват охопить типові і рідкісні комплекси Західного Полісся. У 2002 р. поряд із створюваним українсько-польським у Республіці Білорусь створено природний заказник „Прибузьке Полісся” і білоруська сторона уже виявила намір приєднатися до процесу створення транскордонного біосферного резервату „Західне Полісся.”. Варто також відзначити, що долина р. Західний Буг розглядається як перспективний транскордонний (українсько-польсько-білоруський) екокоридор у Центрально-Східній Європі.

Уже нині проводиться робота по створенню нових транскордонних природоохоронних територій. До перспективних належать ділянки "Розточчя", "Прип'ять-Стохід", "Брянські та Старогутські ліси", "Марамороські гори", "Притисянська низовина".

Міжнародна охорона всесвітньої природної спадщини

Під міжнародною охороною всесвітньої культурної і природної спадщини розуміють організацію системи міжнародного співробітництва і допомоги для надання державам–сторонам Конвенції допомоги в зусиллях, спрямованих на збереження й виявлення цієї спадщини.

Міжнародні нормативно-правові акти про охорону природної спадщини

- ✓ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972)
- ✓ Рекомендації про охорону на національному рівні культурної і природної спадщини (Париж, 1972)

Форми міжнародного співробітництва у сфері охорони всесвітньої природної спадщини:

- ✓ обмін науково-технічною інформацією та публікаціями;
- ✓ організація навчальних курсів;
- ✓ надання стипендій для наукових досліджень культурної і природної спадщини;
- ✓ координація виконання програм і проектів збереження природної спадщини;

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972)

Конвенція окреслює поняття **культурної** (ст. 1) і **природної спадщини** (ст. 2).

Кожна сторона Конвенції з метою забезпечення цілей Конвенції проводить загальну політику для охорони, збереження і популяризації природної і культурної спадщини. (ст. 5). Кожна сторона Конвенції зобов'язується не вдаватися до будь-яких навмисних дій, що могли б завдати прямо чи посередньо шкоди культурній і природній спадщині, яка розміщена на території інших держав - сторінок цієї Конвенції (ст. 6.2).

Конвенцією створюється *Міжурядовий комітет з охорони світової культурної і природної спадщини* (ст. 8). Сторони Конвенції подають Комітету перелік цінностей культурної і природної спадщини, що розміщені на їх території і можуть бути включені у Список світової спадщини, якщо вони мають видатну універсальну цінність відповідно до встановлених критеріїв (ст. 11).

Конвенцією створюється Фонд охорони світової культурної і природної спадщини, що має видатну універсальну цінність і називається Фондом світової спадщини (ст. 15).

Дата ратифікації України - 4 жовтня 1988 р.

Дата набрання чинності для України - 12 січня 1989 р.

Природна спадщина - це об'єкти, які мають видатну універсальну цінність з погляду збереження, природної краси, естетики чи науки.

Під природною спадщиною розуміються:

- ✓ природні пам'ятки, створені фізичними й біологічними утвореннями або групами таких утворень, що мають видатну універсальну цінність з точки зору естетики чи науки;
- ✓ геологічні й фізіографічні утворення й суворо обмежені зони, що є ареалом видів тварин і рослин, які зазнають загрози й мають видатну універсальну цінність з точки зору науки чи збереження;
- ✓ природні визначні місця чи суворо обмежені природні зони, що мають видатну універсальну цінність з точки зору науки, збереження чи природної краси.

Культурна спадщина - сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, результат духовної і матеріальної діяльності. 1963 року створена загальноєвропейська федерація Europa Nostra з метою популяризації і захисту культурної спадщини та природного середовища Європи.

Під «культурною спадщиною» розуміються:

- ✓ пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;
- ✓ ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;
- ✓ визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології.

До культурної спадщини відноситься також: вміст бібліотек, музеїв, архівів. До матеріальної культури належать також архітектурні будівлі: церкви, монастирі, замки, палаци та інші культурні та архітектурні пам'ятники.

Імплементация на національному рівні

Базовими законодавчими актами, що спрямовані на виконання зобов'язань, передбачених Конвенцією про охорону світової культурної і природної спадщини, є закони України :

- ✓ «Про охорону культурної спадщини» від 8.06.2000р.;
- ✓ «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992р.;
- ✓ «Про охорону археологічної спадщини» від 18.03.2004р.

В Україні розроблено програмні документи, що визначають правові основи у цій сфері:

- ✓ Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004–2010 роки» від 20.04.2004р., згідно з яким збереження і примноження культурних цінностей належать до пріоритетних напрямів політики держави у сфері культури, а охорона культурної спадщини є міжнародно-правовим зобов'язанням нашої держави перед світовою спільнотою.
- ✓ Постанова Кабінету Міністрів України від 9.09.2002р., якою затверджено Комплексну програму паспортизації об'єктів культурної спадщини на 2003–2010 роки.

Окрім того, проблеми культурної і природної спадщини в Україні неодноразово були предметом розгляду Верховної Ради України, зокрема:

- ✓ Постанова Верховної Ради України від 27.11.2003р. «Про інформацію Кабінету Міністрів України про сучасний стан та перспективи охорони об'єктів культурної спадщини України, а також пам'яток історії та культури Українського народу, що знаходяться за її межами»;
- ✓ Постанова Верховної Ради України від 12.09.2002р. «Про інформацію Кабінету Міністрів України про здійснення державної політики щодо виконання законів України „Про природно-заповідний фонд України“ і „Про охорону культурної спадщини“ та про дотримання посадовими особами вимог чинного законодавства стосовно Національного заповідника „Хортиця“ й інших історико-культурних заповідників і об'єктів природно-заповідного фонду».

Україною прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, що конкретизують порядок здійснення збереження, охорони і управління пам'ятками культурної і природної спадщини:

- ✓ Порядок видачі свідоцтва про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки, затверджений Наказом Міністерства культури і туризму України від 5.12.2005р. Цей Порядок визначає процедуру оформлення та видачі свідоцтва про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки. Свідоцтво видається Державною службою охорони культурної спадщини або іншими органами охорони культурної спадщини (у разі делегування їм цих повноважень Міністерством культури і туризму України) власникові пам'ятки або вповноваженому ним органу після занесення об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;
- ✓ Порядок укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2001р., що регулює порядок укладення охоронного договору, який встановлює режим використання пам'ятки культурної спадщини чи її частини, у тому числі території, на якій вона розташована;
- ✓ Порядок визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001р. Об'єкти культурної спадщини заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за рішенням Кабінету Міністрів України - щодо об'єктів національного значення, або за рішенням відповідного центрального органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини - щодо об'єктів місцевого значення.

До облікової документації на об'єкт культурної спадщини входить його паспорт, що повинен містити:

- ✓ історичні дані про об'єкт;
- ✓ відомості про його сучасний стан;
- ✓ функціональне використання;
- ✓ роль у навколишньому середовищі;
- ✓ територію, ландшафт, твори мистецтва;
- ✓ результати попередньої оцінки антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності;
- ✓ основні археологічні, іконографічні, архівні та бібліографічні матеріали;
- ✓ наявність науково-проектної документації, місце її зберігання та зони охорони.

Ведеться робота щодо реєстрації відповідних пам'яток культурної і природної спадщини:

- ✓ Законом України від 23 вересня 2008 року № 574-VI затверджено Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації. До таких наприклад, належать, Бахчисарайський палацово-парковий комплекс, комплекс Львівського музею архітектури та побуту, замок XVII-XVIII сторіччя у с. Підгірці;
- ✓ Перелік пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення, які заносяться до державного реєстру нерухомих пам'яток України, Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1761, наприклад, Поле битви між козацькими військами на чолі з І. Виговським і царською армією;
- ✓ Список історичних населених місць України (міста і селища міського типу), затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року № 878.

В Україні запроваджена кримінальна відповідальність за знищення, руйнування або пошкодження пам'яток - об'єктів культурної спадщини та самовільне проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці (ст. 298 Кримінального кодексу України від 5.04.2001р.) та адміністративна відповідальність за порушення правил охорони і використання пам'яток історії та культури (ст. 92 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984р.).

Світова спадщина ЮНЕСКО (англ. World Heritage) - видатні культурні та природні цінності, що вважаються надбанням усього людства. Ці цінності перелічені в Списку ЮНЕСКО.

Головна мета списку Світової спадщини - зробити відомими і захистити об'єкти, які є унікальними у своєму роді. З цією метою, а також через прагнення до об'єктивності, були складені оцінювальні критерії. Спочатку (з 1978 року) існували тільки критерії для об'єктів культурної спадщини - цей список налічував шість пунктів. Потім, - для відновлення рівноваги між різними континентами, - з'явилися природні об'єкти та для них список складався з чотирьох пунктів. Нарешті у 2005 році всі ці критерії були зведені воедино, і тепер кожен об'єкт Світової спадщини має в своєму описі хоч би один з них. Номери критеріїв зазвичай позначаються римськими числами, написаними маленькими буквами.

Культурні критерії

(I) Об'єкт є шедевром людського творчого генія.

(II) Об'єкт свідчить про значний взаємовплив людських цінностей протягом певного періоду часу або в певному культурному просторі, в архітектурі або в технологіях, в монументальному мистецтві, в плануванні міст або створенні ландшафтів.

(III) Об'єкт є унікальним або принаймні винятковим для культурної традиції або цивілізації, яка існує досі або вже зникла.

(IV) Об'єкт є видатним прикладом конструкції, архітектурного або технологічного ансамблю чи ландшафту, що ілюструє значущий період людської історії.

(V) Об'єкт є видатним прикладом людської традиційної споруди, з традиційним використанням землі або моря, є зразком культури (чи культур) або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо якщо вона стає вразливою через сильний вплив незворотних змін.

(VI) Об'єкт безпосередньо чи матеріально пов'язаний з подіями або чинними традиціями, з ідеями, віруваннями, з художніми або літературними творами і має виняткову світову важливість. (На думку комітету ЮНЕСКО цей критерій повинен переважно використовуватися разом з ще якимось критерієм чи критеріями).

Природні критерії

(VII) Об'єкт є природним феноменом або простором виняткової природної краси і естетичної важливості.

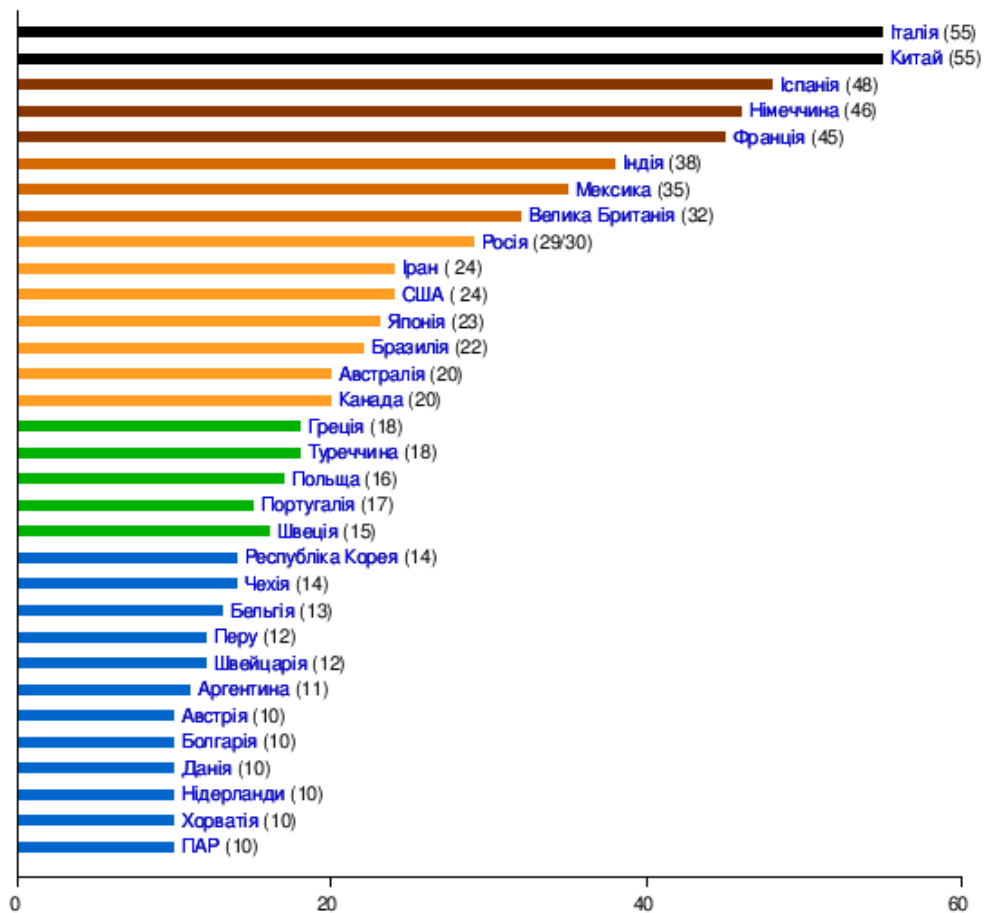
(VIII) Об'єкт є видатним зразком головних етапів історії Землі, зокрема пам'ятником минулого, символом геологічних процесів, що відбуваються, розвитку рельєфу або символом геоморфічних чи фізіографічних особливостей.

(IX) Об'єкт є видатним зразком екологічних або біологічних процесів, які відбуваються в еволюції і розвитку земних, прісноводних, берегових і морських екосистем і рослинних і тваринних угруповань.

(X) Об'єкт включає найважливіше або найзначніше природне місце існування для збереження в ній біологічного різноманіття, зокрема зникаючих видів виняткової світової наукової цінності.

Країни з найбільшою кількістю об'єктів Світової спадщини (2019 рік).

5 географічних регіонів, визначених ЮНЕСКО:

- Європа і Північна Америка
- Азія і Океанія
- Арабські країни
- Латинська Америка і Кариби
- Африка

Регіон ЮНЕСКО	Культурний тип	Природний тип	Змішаний тип	Загалом	%
Африка	42	33	3	78	9 %
Арабські країни	60	4	1	65	7 %
Азія і Тихоокеанський регіон	129	48	9	186	21 %
Європа і Північна Америка	375	56	9	440	49 %
Латинська Америка і Кариби	83	35	3	121	14 %
Загалом	689	176	25	890	100 %

Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні станом на 2021 рік налічує 7 найменувань, що приблизно становить 0,62% від загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі (1121 станом на 2020 рік).

З-поміж 7 об'єктів 6 є об'єктами культурного (критерії I-VI) й 1 - природного типу (критерії VII-X). Детальний розподіл об'єктів за критеріями подано у таблиці нижче. Невідповідність кількості об'єктів у таблиці з загальною кількістю об'єктів зумовлена тим, що одна пам'ятка може відповідати кільком критеріям.

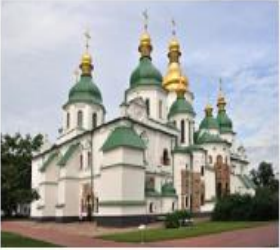

Об'єкти за критеріями											
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
1	5	4	3	2	1	—	—	1	—		

4 з 7 українських об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО повністю знаходяться в межах території України. Інші 3 пам'ятки частково перебувають на території інших держав:

- ✓ Пункти геодезичної дуги Струве розміщені також у Норвегії, Швеції, Фінляндії, Росії, Естонії, Латвії, Литві, Білорусі та Молдові;
- ✓ Букові праліси знаходяться також в Австрії, Албанії, Бельгії, Болгарії, Іспанії, Італії, Німеччині, Румунії, Словенії, Словаччині та Хорватії;
- ✓ Дерев'яні церкви карпатського регіону перебувають також на території Польщі.

Список об'єктів

Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі, Києво-Печерська лавра

1		Софійський собор	Київ	1037	1990 (незначні зміни 2005, 2021)	527 ^{сф}	i, ii, iii, iv
		Києво-Печерська лавра		1051			
		Церква Спаса на Берестові		XII—XVII століття			

Львів — ансамбль історичного центру

2		Високий замок і Підзамче, Середмістя	Львів	XIII—XVIII століття	1998 (незначні зміни 2008)	865 ^{сф}	ii, v
		Ансамбль собору святого Юра	Львів	1744 - 1762	1998 (незначні зміни 2008)	865 ^{сф}	ii, v

Список об'єктів

Геодезична дуга Струве

Пункт геодезичної дуги Струве
«Катеринівка»

Хмельницька область
Хмельницький район
село Катеринівка

Пункт геодезичної дуги Струве
«Фельштин»

Хмельницька область
Хмельницький район
село Гвардійське

Пункт геодезичної дуги Струве
«Баранівка»

Хмельницька область
Ярмолинський район
село Баранівка

1816—1855

2005

1187⁵

ii, iii, vi

Пункт геодезичної дуги Струве
«Старо-Некрасівка»

Одеська область
Ізмаїльський район
село Стара Некрасівка

Список об'єктів

4 [a 2]		<p>Первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Черногора • Кузій — Трибушани • Мараморош • Стужиця — Ужок • Свидовець • Уголька — Широкий Луг <ul style="list-style-type: none"> • Горгани • Розточчя • Сатанівська дача • Синевир — Дарвайка • Синевир — Квасовець • Синевир — Стримба • Синевир — Вільшани • Зачарований край — Іршавка • Зачарований край — Великий Діл 	<p>Закарпатська область Іршавський, Міжгірський, Рахівський і Тячівський райони</p> <p>Івано-Франківська область Надвірнянський район</p> <p>Львівська область Яворівський район</p> <p>Хмельницька область Городоцький район</p>	—	2007 (розширено 2011, 2017 та 2021)	1133iF	ix
5		Резиденція митрополитів Буковини та Далмації	Чернівці	1864—1882	2011	1330iF	ii, iii, iv

Список об'єктів

Дерев'яні церкви карпатського регіону в Польщі та Україні

	Церква Святого Духа	Львівська область Жовківський район село Потелич	1502	2013	1424Ф	iii, iv
	Церква Собору Пресвятої Богородиці	Львівська область Турківський район село Матків	1838			
	Церква Святої Трійці	Львівська область місто Жовква	1720			
	Церква святого Юра	Львівська область місто Дрогобич	1502			
	Церква Святого Духа	Івано-Франківська область місто Рогатин	1598			

Список об'єктів

Церква Різдва Пресвятої Богородиці

Івано-Франківська область
Коломийський район
село Нижній Вербіж

1808

Вознесенська церква

Закарпатська область
Рахівський район
селище Ясіня

XVI століття

Церква святого Михайла

Закарпатська область
Великобerezнянський район
село Ужок

1745

Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора

- Стародавнє місто Херсонес Таврійський
- Ділянка хори в Юхариній балці
- Ділянка хори у балці Бермана
- Ділянка хори на Безіменній висоті
- Ділянка хори у Стрілецькій балці
- Ділянки хори на перешийку Маячного півострова
- Ділянка хори на Виноградному місі

Севастополь

IV ст. до н. е. —
XII ст. н. е.

2013

1411⁹

ii, v

Перелік об'єктів Світової спадщини в небезпеці (англ. List of World Heritage Sites in danger, фр. Liste du patrimoine mondial en péril) - перелік об'єктів Світової спадщини, що, на думку експертів ЮНЕСКО, перебувають під загрозою зникнення/знищення внаслідок природних причин або через втручання людини (збройні конфлікти та війни, землетруси й інші природні катастрофи, забруднення, браконьєрство, невпорядковане будівництво тощо). Занесення в окремий список свідчить про необхідність особливої уваги до цих об'єктів та вживання невідкладних заходів щодо їх порятунку/збереження

[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B%D1%96%D0%BA_%D0%BE%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2_%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%B2_%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96_\(%D0%AE%D0%9D%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B%D1%96%D0%BA_%D0%BE%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2_%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%B2_%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96_(%D0%AE%D0%9D%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E)) (станом на 2011 рік)

Які об'єкти охороняє ЮНЕСКО в Україні?

<https://www.youtube.com/watch?v=QVM1y00AzEA>

14 об'єктів ЮНЕСКО

<https://www.youtube.com/watch?v=xD2WTEwF0xI>

7 чудес української природи

<https://www.youtube.com/watch?v=R795gjM3xj4>

7 рукотворних чудес України

<https://www.youtube.com/watch?v=kDh6bdJpOGE>

**ТОП 7 КРАСИВИХ МІСЦЬ В
УКРАЇНІ, ДЕ ВИ ПОВИННІ
ПОБУВАТИ**

<https://www.youtube.com/watch?v=CDh3mtIIWRQ>

7 ЧУДЕС СВЕТА. Удивительные сооружения <https://www.youtube.com/watch?v=iqkNao0ILUQ>